

Edebiyat ve Kültür
Araştırmaları Dergisi

Cilt 2 / Sayı 2 / Kış 2022

Araştırma Makalesi

Dilde Neokolonyalizm: Fransa Örneği

Ayla Kavala Yemenicioğlu

Ege Üniversitesi, Reklamcılık Bölümü Doktora öğrencisi

Kapadokya Üniversitesi, Kültürel Çalışmalar Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

ORCID: 0000-0001-5803-0593

aylayemenicioğlu@yahoo.com

Kavala Yemenicioğlu, Ayla "Dilde Neokolonyalizm: Fransa Örneği". *Kün: Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 2.2 (Kış 2022): 4-21.

DOI: <https://doi.org/10.54281/kundergisi.21>.

Geliş Tarihi: 20.07.2022 / Kabul Tarihi: 04.11.2022 / Yayımlanma Tarihi: 30.12.2022

Bu çalışma Creative Commons Attribution 4.0 International License ile lisanslanmıştır.

Dilde Neokolonyalizm: Fransa Örneği

Ayla Kavala Yemenicioğlu

Özet

Dil politikaları günümüzde ölkeler tarafından önemsenen bir olgudur. Ölkeler kendi sınırları içinde ve dışında belli dil politikaları uygulamaktadırlar. Sömürgeci ölkeler kendi sınırları içinde millî bütünlüğünü sağlamaya yönelik bir politika uygularken, ölkeleri dışında ise yayılmaya yönelik bir eğilimle dilde merkezîleşme amacı gütmektedirler. Bazı Batılı ölkeler sömürge politikası sonucunda asimile ettiği, dilini unutturduğu, etnik azınlıklarda toplum diline yaptığı kısıtlayıcı yaklaşımla sömürme fiilini dilde gerçekleştirmeye devam etmektedir.

Kolonyal ideoloji ile yayılcı bir politika izleyen Batı toplumları dil üzerinden söz konusu politikalarına yeni bir boyut kazandırmışlardır. Bazı Avrupalı sömürgeciler ekonomik yönden egemen oldukları ölkelerde aynı zamanda dillerinin öğrenilmesini de zorunlu hâle getirerek yeni nesillerin okullarda yerel dillerini öğrenmelerini ve kullanmalarını yasaklamaktadır. Kolonyalist düzen yeni nesillerin yanı sıra yetişkinlerin de sosyal statü ve ekonomik yönden yükselme arzularını dil üzerinden baskı yoluyla karşılamayı vadetmektedir. Böylece kültürel bir hegemonya ortaya çıkmaktadır.

Dilde neokolonyalizm uygulayan Avrupalı sömürgeci devletlerin söz konusu uygulamaları ve yerel toplumların da ekonomik ve sosyal yönden yaşantılarını iyileştirme arzuları çift yönlü bir aksiyon olduğundan dilde neokolonyalizmi kolaylaştırmaktadır. Bu ölkelerden biri olan Fransa, sömürgesi altında olan ölkelerdeki toplumlara kültür ve kimlik ithal ederek inşacı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu durum sömürülen toplumlarda kültürel kırılmaya yol açmakta, yerel kültürler bu yolla birer birer yok olma sürecine girmektedirler. Evrensel kültürün yozlaşmasına neden olan bu süreç kültürel mozağin bozulmasıyla sonuçlanmakta ve yerel toplumlarda zorunlu bir kimlik bunalımı yaşanmaktadır.

Dil bir milleti ve millet yapan bir olgudur; toplumların egemenliklerini sürdürmeleri dillerini korumaları oranında mümkündür. Ait hissettiği kimliği kendi toplumunda değil sömürgeci ölkelerin himayesine girerek bulmaya çalışan yerel toplumlara “montaj kimlik” ve “ideolojiler” inşa edilmektedir.

Fransa'nın, sömürgesi altında olan ölkelerde uyguladığı dil politikasının diğer Batılı ölkelerin politikalarından farklılık göstermesi nedeniyle Fransa inceleme konusu olarak seçilmiştir. Fransa Batılı sömürgeci devletlerden biri olarak sömürme eylemini dil ve kültür üzerinden en katı şekilde uygulayan bir öлке olduğundan sömürüsü altında olan toplumların bakış açısına göre yerel dillerin konumu incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Neokolonyalizm, Fransa, sömürge, yerel diller, toplum.

Abstract

Neocolonialism In Language: France Case

Language policies are issues that are considered very important by many countries today. Countries implement certain language policies within and outside their borders. While implementing a policy aimed at ensuring the national integrity within their own borders, they aim to centralize the language with a tendency to spread outside their countries. As a result of a colonial policy, they continue to carry out act of exploitation in language with its restrictive approach to the language of society in ethnic minorities, which they have assimilated, made them forget its language. Thus, Western societies that follow an expansionist policy with colonial ideology have added a new dimension to their policies through language.

Some European colonialists made it compulsory to learn their language at the same time in their economically dominant countries, forbidding new generations from learning and using their local language in schools. It promises to meet the desire of new generations as well as adults to rise in social status and economy through pressure through language. So, it leads a cultural hegemony. The aforementioned practices of the European colonial states that practice neocolonialism in language and the desire of local communities to improve their lives economically and socially facilitate neocolonialism in language because it is a two-way action.

One of these countries, France, shows a constructivist approach by importing culture and identity to the local societies under its colonization. This situation leads to cultural breakdown in exploited societies and local cultures enter the process of extinction one by one in this way. This process, which leads to the degeneration of universal culture, results in the deterioration of the cultural mosaic and a necessary identity crisis is experienced in local societies.

Since language is a phenomenon that creates the nations, it is not possible for local communities to maintain their sovereignty unless they maintain their mother language. Local societies seeking for their identity must depend on their own culture. Otherwise, the ones depending on foreign cultures and accept colonialism became nations with designed identities and ideologies. France was chosen as the subject of study because the language policy applied

by France in the countries under its colonization differed from the policies of other western countries. So, France, as one of the western colonial states, is a country that applies the act of exploitation in the strictest way through language and culture. This manuscript discusses the position of local languages will be examined according to the perspective of their exploited society.

Keywords: Neocolonialism, France, colony, local languages, society.

Giriş

Dil yaşayan bir olgudur, o nedenle değişime de tabidir. Ancak anadilin başka bir dile değişimi bambaşka bir olgudur. Bir kültürün ve o kültüre ait manevi değerlerin yok edilişi ile aynı anlamı taşır. Sömürge toplumlarında hegemonyal güç bunu eğitim ve resmî daireler üzerinden uygulayarak bir toplumu bir arada tutan en önemli unsur olan dilde önemli kayıplara neden olmakta, kuşaklar arasındaki dilsel etkileşim ile toplumsal katmanlardaki iletişimi olumsuz anlamda etkilemektedir. Dil politikası kavramı ilk kez II. Dünya Savaşı sonrası, toplumların yeniden inşası sürecinde ortaya atılmış, Fransa ve Almanya bu politikanın ilkelerini benimseyen ilk ülkeler olmuştur (Güneş 173). Sömürgecilik ideolojisinin kökeninde Edward Said'in "*oryantalizm*" söylemi yatmaktadır. Said "*Batılılar (Avrupa) ve diğerleri*" şeklinde bir kutuplaşmadan söz etmektedir. Batılıların Doğuya ve sömürdükleri topraklardaki toplumlara bakış açılarını yansıtan bu kutuplaşma onları sömürme güdüsüne itmektir. O nedenle başka topraklarda egemenliklerini sürdürmek için yayılcı politikalar izlemişlerdir. Sömürülen toplumların bazılarının Batı medeniyetine duydukları hayranlık ve özenti, sömürgeci politikaların kolay yol almasını sağlamaktadır. Bu iş birliği "*neokolonyalizm (yeni-sömürgecilik)*" olarak karşımıza çıkmaktadır. Sömürge toplumlarını sosyo-ekonomik yönden hâkimiyet altına alan Batı dünyası o ülkenin dillerine de büyük oranda etki edip kültürel hegemonya uygulamaktadır. Kültür hegemonyası dilde başlamaktadır bu da bir toplumun kültürel olarak yok edilmesi anlamına gelmektedir. Batı dünyası kendi dillerinin kullanımını baskıya dayanan çeşitli siyasi politikalarla zorunlu kıldığından yerel diller ile Batı dilleri arasında bir savaş yaşanırken bu savaşın galibi güdülen politikalar ya da yerel toplumun gönüllü kabulü ile genellikle Batı dilleri olmaktadır. Böylece asimetrik güç dengesine sahip iki dil birbirine karıştığında "*Pidgin*" den sonra "*Kreol*" a dönüşen dil genellikle prestij diline dayanmaktadır.

Zamanla, kreol ve prestij dili arasındaki sürekli temas, kreollerin prestij diline benzemeye başladığı toplumlarda dekreolizasyona neden olabilmektedir. Migge ve Leglise bu uygulamaların, Avrupa dışı dil ve kültürlerin prestijini düşürmek için ortaya çıkan dilsel formlarla sömüren ülke dilinin ve kültürünün üstünlüğünün kabul ettirilerek dilde inşacı bir yaklaşım öngörüldüğünü belirtmektedir (1-2). Böylece sömürülen toplumlarda yeni bir dil hiyerarşisi ortaya çıkmaktadır. Avrupa ülkelerinden Fransa, Fransızcanın kullanımı konusunda ısrarcı olmasına rağmen İngilizler "*böl ve yönet*" politikasıyla sömürgelerinde yerel dilleri desteklemişlerdir. 2012 yılı itibariyle Fransa'da 24'ten fazla dil konuşulmakta, bununla birlikte anayasa resmî dil olarak yalnızca Fransızca'yı tanımaktadır. Fransız devriminin ardından ortaya çıkan "*her ulusun bir dili olmalı*" düşüncesi, "*her ulusun yalnızca bir dili olmalı*" düşüncesiyle takip edilmiştir (Güneş 174). Bir devletin diğer devlet üzerinde egemenlik kurmasını hazırlayan çeşitli etkenlerin çoğu ekonomik temelli olmakta bu durum dilsel egemenliği de beraberinde getirmektedir. Afrika'daki sömürge ülkelerin bugünkü resmî dilleri, bu konuda bize

önemli ipuçları vermektedir (Özdemir 13). Alpar, Fransa'nın 1500'lü yıllarda başlattığı sömürgecilik faaliyetleri ile II. Dünya Savaşı öncesinde 13,5 milyon kilometrekarelik bir büyüklüğe ulaşan Fransa, hâlâ eskisi gibi bir imparatorluk oluşturma hevesinde görüldüğünü belirtmektedir (sy). Fransa'nın dil üzerinden yürüttüğü sömürgecilik ile imparatorluk kurma hayallerine bu kanalla ulaşmayı hedeflediği düşünülmektedir. Özdemir, resmî dili Fransızca olan Senegal ve diğer Afrika ülkelerinde çocukların yerli dili konuşmalarına rağmen tüm öğrencilerin en önemli sorununun, dersleri Fransızca almaları olduğuna dikkat çekmektedir (3-4). Senegal 1783'te Fransız sömürgesi olduğundan itibaren eğitim sistemindeki dil politikası sömürgecilik döneminden beri hemen hemen hiç değişmemiş olup, başlangıçta misyonerler yerli dilde eğitim vermek için çaba göstermişlerse de bu büyük bir yanlış sayılmıştır. Böylelikle Fransa yerel dilleri yok etme girişimiyle sömürgesi altında olan toplumlarda dil hiyerarşisi yaratmıştır. Korsuca, Lothringce, Lüksemburgca, Moselfrança ve Renfrankça sömürdüğü toplumların dillerinde başat etki eden Fransa'nın, yok saydığı ve yok etmeye çalıştığı başlıca dillerdendir. Alpar, günümüzde Afrika'nın herhangi bir ülkesinin elektriği bile olmayan fakir bir köyünde dahi Fransızca dil öğretimi için gerekli dil kitaplarını, dinleme ve izleme materyallerini bulmanın mümkün olduğunu belirterek Fransa'nın kendi dilini yaymak için kurduğu sistemde başlangıçta sadece dil öğretimi gibi masum bir amacın o ülkeyi sadece kültürel değil, ekonomik ve siyasi yönden de Fransa'ya bağımlı hâle getirmek olduğuna dikkat çekmektedir (sy). Bu sisteme gönüllü olarak uyum gösteren toplumlarda, Fransızca konuşmanın bir üstünlük ve prestijli bir toplumun üyesi olma algısı inşa edilmektedir. Cihan, II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan siyasi gelişmeler ve küreselleşmenin sonucunda toprakların işgal edilmesi suretiyle yapılan klasik sömürgecilik anlayışının yerini kültürel sömürgeciliğe bıraktığına dikkat çekmektedir (20). Yerel halkın bu sömürüyü doğal karşılaması ve kendilerine prestij kazandırma ve kalkındırma vaatli yapılan sosyokültürel sömürü anlayışı yeni bir sömürü biçimini geliştirmiştir. Bu da yeni nesil sömürge biçimi olan neokolonizasyondur. Yeni nesil sömürü olan neokolonizasyon kendini önce "*dilde inşa*" süreciyle göstermeye başlamış, sömürülen toplumların önce dili sonra diğer sosyokültürel unsurları bu yolla "*panoptikon*" bakışıyla çerçevelenmiştir. Sömürülen toplumlar Foucaultcu söylem pratiklerinde "*panoptikon*" bakışıyla ekonomi-politik güç tarafından kuşatma altına alınan bir toplumu ifade etmektedir. Sömürülen toplumlarda, gelişmiş ve ekonomik iktidar sahibi ülkelerin dilini kullanarak prestij kazanacağı ve o ülkenin bir parçası gibi algılanacağı projeksiyonları çizilerek dilde inşacı yaklaşımlar sergilenmiştir. Eren, Foucault'nun, Nietzscheci felsefeden türettiği iktidar ve bilgi modelinin, bir toplumun dil yapılarının bulunduğu kurumlara tahakküm eden iktidar tarafından kullanıldığı tezine işaret etmektedir (5). Said, Foucault'nun bu görüşünden hareketle Batı hegemonyasının baskı aracı olarak kullandığı metinleri yapıbozucu bir analizle inceleyerek metinlerin iktidar ilişkilerinin devamlılığını sağlayan bilgi kalıplarına nasıl dönüştüğünü gösterdiğine vurgu yapmaktadır. Eren bilginin bu noktada iktidarla yakından ilişkili olduğunu, Doğu hakkında Avrupa'da üretilen ve dolaşıma sokulan bilginin iktidara ne ölçüde eşlik ettiğine dikkat çeken Foucaultcu içgörünün, Said'in sömürgeci söylemlerinin temellerini atan "*oryantalizmi*" biçimlendirdiğini belirtmektedir (13). Toplum sömürüsünün yeni bir türevi olan neokolonizasyon dilde "*dekreolizasyon*" ile amacına ulaşma hedefindedir. Toplum dili sömürge diliyle temas hâlindeyken dil değişikliklerine maruz kalmıştır. Fransa tarafından neokolonizasyon yöntemlerinden biri olarak kullanılan "*çağdaşlaşma*", "*modernleşme*" ve "*prestij sağlama*"

adı altındaki vaatler söz konusu toplumlarda sadece kültürel ve dilsel dejenerasyona yol açmıştır. Bu açılım Fransa sömürgesi altında olan toplumlarda dil katmanları oluşturarak Gestalt algı kuramı kapsamında bütün parça bütün psikolojisi ile tam bir "puzzle" gibi dili de parçalamakta, dil katmanlarının tek bir çatı altında toplanmasını zorlaştırarak toplumsal ve evrensel kültüre de zarar vermektedir.

Kolonyal Dil Politikası Modelleri

Migge ve Leglise yerel farklılıklara rağmen iki geniş kolonyal dil politikası türü tanımlamaktadır: Metropol dil modeli ve yerel model. Fransa ve Portekiz'in birincisini, İngiltere ve Belçika'nın ise ikincisini izlediğini belirtmektedir (10). Fransız kolonilerine yerleştirilen eğitim sistemi bu nedenle Fransa'dakine yakın bir şekilde modellenmiş, Fransız imparatorluğunun her yerindeki öğrenciler aynı müfredata tabi olup Fransızca tek geçerli eğitim ve öğrenim aracı olarak kaydedilmiştir. Fransızca öğrenmek, tüm entelektüel faaliyetler için temel bir ön hazırlık olarak kabul edilerek Afrikalılara Fransız dilini ve kültürünü öğretmekle daha geniş uygarlığın kapılarının açıldığı algısı çizilmiştir. Fransız devleti, anadilde eğitime veya okullarda ders olarak yerel dillerin öğretilmesine izin vermeyi kesinlikle reddetmiştir. Migge ve Leglise yerel dillerin, "sadece din eğitimini amaçlayan" bazı dinî okullarda kullanıldığını, anadil eğitiminin yetişkin okuryazarlık programları için uygun görüldüğünü vurgulayarak Fransızcanın özel kullanımının birkaç olumsuz sonuca yol açtığını bunlardan en önemlisinin yeterince iş olanağı sağlamadığını, çocukları kendi kültürlerinden uzaklaştırmanın yanı sıra okulda ilerlemelerini geciktirerek yüksekokulu terk etmelerine neden olduğuna dikkat çekmektedir (11). Aslında, Fransızların Fransızca'yı empoze etme çabası her toplumda aynı olmamıştır. Örneğin, Kuzey Afrika'daki Fransız kolonizasyonunun başlangıcında, Fransızca'yı teşvik etmek için hiçbir çaba gösterilmemiştir. Alpar, binden fazla yerel dile sahip Afrika'da bir kabilenin başka bir kabile ile bile anlaşabilme ihtimalinin olmadığı bir ortamda sadece resmî dili Fransızca olanların değil; Fas, Cezayir, Moritanya gibi resmî dili Fransızca olmayan ülkelerde dahi Fransızca'nın o ülkenin ana dilinden daha fazla kullanıldığını ifade etmektedir. Migge ve Leglise her ne kadar Fransızcanın "empoze edildiğine" ve her yerde konuşulduğuna yaygın olarak inanılsa da Cezayir'de sömürge sisteminin Fransızca kullanımını dayatmada pek başarılı olmadığını ileri sürmektedir (13). Buna karşılık İngiliz sömürge toplumlarının çoğu yerinde akut öğretmen sıkıntısı nedeniyle, kitleler için İngilizce orta öğretimin "kötü" İngilizcenin gelişmesine yol açacağı hissedildiği için İngilizce öğretmenin, kendi kendine zarar veren bir mekanizmaya dönüştüğünü belirtmektedir. Migge ve Leglise Fransa'nın siyasi etki alanını korumak ve özellikle II. Dünya Savaşı'ndan bu yana İngiliz ve Anglofon kültürünün hızla yayılmasını durdurmak amacıyla Fransız dilini tanıtmak için "francophonie" organizasyonunu kurduğunu ve bunun her birinin Fransa ile ayrıcalıklı kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkiler sürdüren "doğal" bir devletler grubunu temsil ettiğini belirtmektedir (14). Fransa'nın "francophonie" içindeki statüsü hiçbir zaman tamamen açık olmamıştır, sadece onun bir parçası mı yoksa merkezî mi olduğu belli değildir. Fransız vatandaşları tarafından Fransızca yazılmış edebî eserler, genellikle Fransız edebiyatından ziyade "francophone edebiyatı" olarak kabul edilmektedir.

Fransızların Neokolonyalizmdeki Farkı

Echu, İngilizler tarafından yönetilen bölgelerde uygulanan “*dolaylı kural*” politikasında yerli dillerin kullanılmasının neredeyse bir zorunluluk olduğunu ifade etmektedir (20). İngilizler, Fransızlardan farklı olarak halka ulaşmak için geleneksel ve yerli otoritelerden azami ölçüde yararlanmışlardır. Bu nedenle yerel diller, İngiliz sömürge yöneticisinin hizmetinde vazgeçilmez bir iletişim aracı olarak kalmıştır. Fransızlar “*asimilasyon*” politikası ile yerli nüfusu Fransızlara dönüştürmek için çalınca çabalar sarf edildiğinden, yerli dillere çok az önem verilmiştir. Echu Kamerun’u sömürme yetkisinin bir anlaşmayla Fransızlardan Almanlara geçtikten sonra Almanların burada yerel dilleri Fransızlar kadar katı bir biçimde arka plana itmediğini belirtmektedir (21). İngiliz mandasındaki bölge okullarında İngilizcenin yanı sıra Duala, Bafut, Kenyang ve Mungaka gibi bazı yerli diller kullanılmaya devam edilmiş, Fransız sömürge yönetimindeki yerel toplum arasında sürekli bir çatışma yaşanmıştır. Yerli dillerde eğitim veren okullar kapatılarak bu sistematik dilsel zulüm Fransızca eğitimde kullanılan tek dil olana kadar büyük bir gayretle yürütülmüştür. Resmî dil resmî iletişimin tekelinde kalırken, yerli diller kiliselerde, pazar yerinde, kültürel kutlamalarda, ritüel törenlerde, evde vb. gayri resmî iletişime egemen olmuştur. Bu tür dilsel çeşitlilik, Kamerun için karmaşık dil denklemini ve karmaşık bir toplumu ortaya çıkarmıştır.

Fransız Sömürgelerinde Dil Yoluyla Kimlik Değişimi

Warnke dilbilim ve kapitalizm arasında paralellik kurarak her ikisinin de temel tezahürlerini 19. yüzyılda bulduğunu, bu tezahürlerin günümüze kadar etkisini sürdürdüğünü belirterek sermaye ile dil arasındaki ilişkiyi “*dilsel kapitalizm*” kavramıyla bağdaştırmaktadır (48). Dil toplumun iletişim aracı olduğu gibi toplumun siyasi, sosyal ve kültürel gücünü gösteren önemli bir unsurdur. Çünkü dil toplumun ve bireylerin düşüncelerini ve zihinlerini şekillendirir. Gökkaplan, insanların kullandıkları dilin, lehçe ve ağız kullanımları ile verdiği örnekler ve hatta seçtikleri bir sözcüğün onların geçmişleri, karakterleri ve niyetleri hakkında önemli bilgiler verdiğini ve bu bilgileri yorumlayarak o kişiye ilişkin hükümler verdiğimizi belirtmektedir (1202). Bunun bilincinde olan sömürgeciler, Afrika’daki hegemonyalarında yönetim ve eğitimde kendi dillerini zorunlu hâle getirirken bunu kültürel bir miras olarak da bırakmışlardır. Kamerun’da halk Frankofon ve Anglofon olarak iki yabancı kültüre ayrılmıştır. Bir kısmı Fransızca ve Fransız kültürüyle diğeri İngilizce ve İngiliz kültürüyle bütünleşmiştir. 19. yüzyılda yaşamış olan Fransız yazar Charles Nodier “*En büyük cinayet, bir milletin dili ve ihtiva ettiği bütün dehâları ve umutları yok etmektir.*” diyerek bu durumu en iyi şekilde açıklamaktadır (İbrahim sy). Fransa’nın sömürge toplumlarındaki eğitim programlarına bakıldığında derslerin çoğu Fransız eğitim müfredatlarına uygun şekilde yerleştirilmiştir. Edebiyat derslerinde Fransız edebiyatı ve Fransız yazarları, felsefede Batı felsefesi ve felsefecileri okutulmaktadır. Topluma tamamen yabancı olan bu programların eğitimde yer alması yerel dilin, yerel edebiyat ve felsefenin tamamen yok edilmesi demektir. Toplumun okuyacağı kitap, izleyeceği haber, dinleyeceği müziğin de o dilde olduğu düşünülduğünde zihniyeti ve düşünce yapısı da o dil ve kültüre göre şekillenecektir. Böylece yerel toplum, empoze edilen dil aracılığıyla “*kültür ve kimlik ithal edilmiş bir toplum*” biçimine evrilecektir. Fransa’nın sömürgelerinde Fransız kültürünün benimsenmesi aynı zamanda bu hegemonyanın dil yoluyla devam ettirilmesi anlamına da gelmektedir. Buradaki sorun Batı dillerinin resmî olarak kabul edilmesi değil, yerel dillerin yok sayılması veya hegemonyal dil ile yerel dil arasında bir uyum

sağlanamamasıdır. Yerel toplumlar çoğu durumda kendi kültürüne sahip çıkamadığından karma bir kimliğe sahip, milliyetçilik ve aidiyet duyguları kaybolmuş “teslimiyetçi” bir nesil ortaya çıkmaktadır. İbrahim, Fransa’nın Afrika’daki sömürgelerden çekilirken iki şartı olduğunu vurgulamaktadır: İlki Fransızcanın ülkenin resmî dili ve eğitim dili olması, ikincisi ise zorunlu resmî eğitimdir (sy). Fransa sömürgelerinde devlet dili ile halkın konuştuğu dil farklı olduğundan halkın çoğu kendi devletiyle aynı dili konuşamadığından devletin izlediği iç ve dış politikalara, eğitim sistemine de yabancılaşmıştır. Bu da dilsel katmanları daha da kalın bir tabaka hâline getirmektedir. Dil katmanlarının inceltmesi başka bir deyişle toplumun çeşitli tabakalarının aynı dilin çeşitli değişkelerini içermesi durumu söz konusu olsa idi toplumun bir aidiyet duygusuyla uluslaşması mümkün olabilirdi. Öte yandan Fransa’nın her sömürge kültürü teslimiyet göstermemiştir. Korsika’da bu duruma toplumsal direnişle karşılık verilmiş, halk kendi dilini ve kültürünü ayrılıkçı politikalar güderek savunmuştur. Ancak bu direnişler Fransa’nın geri adım atmasını sağlamamıştır. Yerel dillerinin, gelişen bilim ve teknoloji diliyle uyum sağlaması için zamanla o dilleri bilim ve teknolojinin diliyle tanıtırarak bu engelin aşılması mümkün olabilmektedir. Oysa resmî olan yabancı dillerin yanında yerel dillere sahip çıkılması, halkın kendi kimliğini tanıyarak bir vizyon oluşturmasını sağlayacak, kültürel değerlerine sahip çıkması ve ulusal bir kimliğin oluşmasına yardımcı olabilecektir. Kültürel ve ekonomik yönden hâlen Batı ülkelerinin sömürge durumunda olan ülkelerin bir ulus olmaları dil politikalarıyla ulus bilincine erişilmesini engellemekte bu mücadeleyi verecek bireylerin yetişmesi zorlaşmaktadır. Bir millet, bir ulus olmanın ilk şartı dil birliğidir. Yerel dillerin unutulup gitmesi için prestijli dil olarak ön plana çıkarılan Fransızca ve diğer Avrupa dillerinin üst katman resmî dil olması yönündeki uygulamalar bir çeşit sömürme biçimidir. Afrika’da Fransız Sömürge İmparatorluğu Senegal, Fildişi Sahili, Moritanya, Benin, Mali, Gine, Nijer, Burkina Faso, Togo, Forcados ve Badjibo yerleşim bölgelerini (modern Nijerya’da) kapsamaktadır ki bu neredeyse kıtanın yarısı anlamına gelir. Günümüzde bazı modern toplumlar kendi yerel dillerinin yanında bazı Avrupa dillerini de bazı eğitim alanlarında kullanmakta ancak bu bilim ve teknoloji diline hakîm olmak amacını gütmektedir. Fransız sömürgelerinin tamamında, hatta protektorat (himaye) altındaki Tunus ve Fas’ta da eğitim dili olarak Fransızca geçerlidir. Uygur ve Uygur (280) Tunus’un, aralıksız üç asırdan daha uzun bir süre Osmanlı eyaleti olmasına rağmen Türkçe’nin Tunus’ta hiçbir zaman konuşulan bir dil olmadığına buna karşılık 75 yıl gibi kısa bir süre Fransızların yönetiminde kalan Tunus’un her yerinde Fransızcanın Arapçanın yanında resmî dil olduğuna dikkat çekmektedir. Pehlivanoğlu ötekileştirme ve sömürgecinin dili ile ulusal dil arasındaki çatışmanın, kimlik bunalımı, kültürel çatışma ve aidiyet sorunları oluşturduğunu belirtmektedir (30).

Dilde Prestij Meselesi

Fransa işgal ederek sömürdüğü ülkenin toplumunu ötekileştirirken o toplumda ona karşı nefret duyulsa da gizli bir özentinin de yansımaları toplumların kabullenici ya da direnişçi olmasında fark edilebilmektedir. Burada güdülen dil politikalarında yerel dillere saygı duyulmaması ve Fransızcanın dayatılması, toplumun “ötekileştirilmesi” anlamına gelmektedir. “Ben”, öteki’ne değer biçerken kendi kültürünün ölçütlerini kullanır (Pehlivanoğlu 27). Fransa’nın sömürdüğü toplumları da aynı bakış açısıyla dilden başlayarak şekillendirip kendi topraklarının bir uzantısı hâline getirme amacı da bu yöndedir. Fransa’nın sömürgeci olan

bazı toplumlarda bu durum himaye şeklinde yerleştirilirken bazılarında doğrudan sömürge olarak görülmüştür. Dil konusunda bu toplumların bir kısmı prestij dili olarak gördükleri Fransızca'yı kendi dilleri içine kaynaştırmış ve çok fazla direnç göstermemişlerdir. Alpar, Fransa'nın oluşturduğu eğitim sisteminin yanında, yazılı ve görsel basını kullanma biçimi ve Fransızca konuşmanın elitlere ait bir prestij olduğu yönünde inşa ettiği algı nedeniyle Fransızcanın etkisinin bu kıtada zaman içinde giderek arttığını vurgulayarak, bağımsızlığını kazandığı dönemde Çad'da Fransızca bilen nüfus %2'den azken, günümüzde bu oranın %25'i geçtiğine dikkat çekmektedir (27). Batı sömürgeciliği ekonomik ve sosyal gelişmişlikleri nedeniyle kendi dillerinin prestijli dil olarak görülmesi konusunda bir sorun yaşamamakla birlikte yerel toplumların kendi kültürüne sahip çıkması Batı özentiliğinin derecesiyle anlaşılmaktadır. Dilsel emperyalizm, eski sömürgeler siyasi bağımsızlık kazandığında sona ermemiştir. Emperyalist güçlerin dayattığı dillerin önemi her şekilde hiyerarşik açıdan üst prestijli dil olarak yansıtılmıştır. Nordquist, toplumdilbilimde dil prestijinin, bir konuşma topluluğunun üyeleri tarafından belirli dillere, lehçelere veya bir dil çeşitliliğinin özelliklerine eklenen saygı ve sosyal değer derecesi olduğunu belirtmektedir (sy). O nedenle güçlü sosyal grupların dili genellikle dilsel prestij taşır ve sosyal prestij genellikle prestij dilleri ve çeşitlerini konuşanlara verildiği düşünülebilir. Nordquist, aşırı prestij ve gizli prestij arasında önemli bir ayrım olduğunu, aşırı prestij yaygın olarak kabul gören sosyal normlar kümesinde, gizli prestij de sosyal ilişkiler kültüründe yer aldığını vurgulamaktadır (sy). Bu nedenle, bir ortamda sosyal olarak damgalanmış bir varyantın başka bir ortamda gizli prestij sahibi olması mümkündür. Bir dilin prestiji, insanların o dil ile ne yapabileceğine ve potansiyeline bağlıdır. Nordquist; dilde prestijde, işlev ve statü arasındaki temel farkın geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek arasındaki fark olduğunu belirtmektedir. Örneğin: klasik Latincenin çok fazla prestiji vardır, ancak birkaç işlevi vardır. Svahili'nin birçok işlevi var, ama çok az prestiji vardır. Sömürgeci ülke tarafından Fransızca kademeli olarak yeni nesillerin anadili hâline getirilmektedir. Fransa'nın diğer sömürgeci Batı ülkeleri gibi pratikte bu toplumlara oryantalist bakışla uygulama yaptıkları ortadadır. Bunun yanı sıra yerel dillerin öldürülerek yerine hegemonyal dilin yerleşmesi bir anda mümkün olmamakla birlikte toplumun sömüren ülkeye bakışı bu aksiyonun hızını belirlemektedir. Direnen toplumların genellikle yeni nesli artık bu çatışmadan uzaklaşarak prestijli bir dünyanın üyesi olmak için teslim olmaktadır. Prestij güç ile alakalı bir kavramdır. Kayıntı, Williams'a göre hegemonyanın, egemen sınıfın geliştirdiği ve yaydığı, eklenmiş ve biçimsel anlamları, değerleri ve inançları dışlamadığını sadece bunların bilinçten farklı olduğunu kabul ettiğini belirtmektedir (68).

Dil Hiyerarşisi

Migge ve I. Leglise emperyalizm ve sömürge girişimine, Avrupa'nın kültürel, sosyal, bilimsel üstünlüğünün çok önemli bir etkisi olduğunu belirtmektedir (5-6). Bu sosyal sistem yalnızca farklı haklara, yükümlülüklerle ve sosyal statüye sahip aynı zamanda hiyerarşik olarak düzenlenmiş farklı entelektüel, sosyal beceri ve özelliklere sahip iki sosyal insan kategorisi ortaya çıkarmıştır. Sürekli olarak olumlu veya prestijli değerlerle özdeşleştirilen Avrupalı sömürgeciler ve onların işbirlikçileri, toplumdaki gücü ellerinde bulundurarak en yüksek toplumsal konuma sahip olup toplumsal hiyerarşinin en tepesinde yer almışlardır. Buna karşılık, bağımlı konumla tanımlanan sömürgeleştirilmişlere düşük sosyal statü verilmiştir. Sömürge

mede araçsal bir rol oynadığını yansıtmaktadır (10). Bununla birlikte sömürge eğitim sistemlerinin tanımları ve karşılaştırmaları, 19. ve 20. yüzyıldaki farklı Avrupa sömürgeci güçlerinin eğitim ortamına ilişkin olarak her zaman aynı politikaları izlemediğini ve aynı sömürge imparatorluğu içinde bile kısmen farklı uygulamaların olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Fransızların Fransızca konusundaki ısrarcı ve katı yaklaşımları her sömürgesinde işlemiş ancak bölgeye atanan yöneticilerinin tutumlarına göre kısmen esnetilebilmiştir. Migge ve Leglise dil inşasına yönelik uygulamaları dört kutupta görmektedir: ilki, kapitalist bir imparatorluk içindeki sömürgelerin konumu ve kapitalist genişlemeyi körüklemek için uysal ve uyumlu işçiler ve tüketiciler üretme ihtiyacı; ikincisi, her koloninin kendine özgü gelişimini belirleyen sınıf, etnik köken, ırk ve ekonomik koşulların yerel olasılıkları; üçüncüsü, Avrupa'nın dünyaya medeniyet getirme ihtiyacında ısrar eden Anglisizm ve Liberalizm söylemleri; dördüncüsü, düşüşte olan egzotik tarihler, gelenekler ve milletler üzerindeki ısrarlarıyla oryantalizm söylemleri (9-10).

Dilde Yeni Çeşitler

Sömürge sürecinde ortaya çıkmaları, sömürge diline yüzeysel benzerlikleri ve düşük prestijli nüfuslarla olan ilişkileri nedeniyle, “*kreoller*” Batılılar tarafından hor görülmektedir.

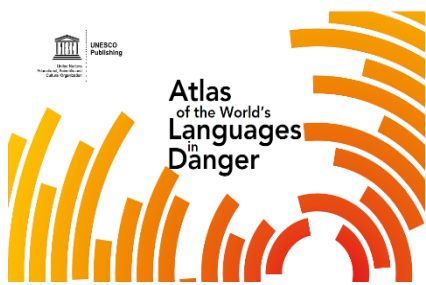
Migge ve Leglise, sömürgecilerin toplumu standardizasyon çabaları salt betimleyici olmakla kalmadığını faaliyet gösterdikleri dilsel alanı aktif olarak ya uyumlu hâle getirerek ya da birleştirerek şekillendirdiklerini belirtmektedir (9). Kısacası, Batılılar sömürge toplumlarından sözcüksel materyal ödünç alarak/ ithal ederek aktif bir şekilde dilde yeni çeşitler de üretmişlerdir. Bu çeşitler Avrupa dil hiyerarşisinde moderniteyle ilişkili olarak yerel dillerden bir üst basamakta yer almaya başlamıştır. Bunda etkili olan şey ise Avrupa yaşamı ve teknoloji, yönetim, eğitim, spor ve eğlence gibi buluşların olmasıdır. Yerel kültürle ilgili çok az alıntı vardır, çünkü İngilizce eşdeğerleri yoktur veya Afrikalılar tarafından uygun görülmemektedir. Migge ve Leglise Avrupa dillerindeki Afrika kökenli terimlerin çoğunun en iyi ihtimalle marjinal olduğunu sadece Afrika bağlamında anlam ifade etmek için kullanıldığını vurgulamaktadır (10). Bu nedenle Afrika bağlamı dışında yaygın olarak bilinmediklerini belirtmektedir. Buna örnek olarak; “*toubib*”, tıp doktoru, “*clebs*”, köpek gibi gayri resmî etkileşimlerde kullanılan ve Fransızcanın Arapçadan ödünç aldığı kelimelerdir. Burada kullanılan “*toubib*” aynı zamanda Türkçede de kullanılan “*tabib*” ile eşdeğerdir.

Yerel Dillerin Ölümü

Neokolonyal dil uygulamaları aynı zamanda birçok dilin ölümünü de beraberinde getirmiştir. Migge ve Leglise Güney Amerika'da olduğu gibi bazı durumlarda dil neslinin tükenmesi, bir nüfusun tamamının (Uruguay'da olduğu gibi) veya bir kısmının (Brezilya, Şili veya Arjantin) bir dilden diğerine geçişine neden olduğunu belirtmektedir (6-7). Bunun sonucu olarak; “*dilin yer değiştirmesi*”, “*dil ölümü*” ve “*yozlaşma*”, yerli bir dilin sistematik olarak başka bir dille değiştirilmesi, baskın grubun, kalıcı bir dil değiştirme süreci ve yerli dilin ölümü gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu durum bazı araştırmacılara göre “*bir dili öldürmeye teşebbüs etmek*” dili öldürücü olarak nitelendirilirken, diğerleri için ölümlerine yol açabilecek veya çoğunluk diliyle desteklenmeyen bir arada yaşamalarına yol açabilecek azınlık dilleri de

dili öldürücü olarak kabul edilmektedir. Bazı dil değişimleri, bir dili terk etmeye yönelik gönüllü bir kararı yansıtırken diğerleri zorlamanın sonucudur. Çoğu durumda “dil intiharı” ve “dil cinayeti” anlamına gelen bu iki senaryonun bir karışımı söz konusudur. Aslında, sömürgeciler genellikle bir dili özel olarak ortadan kaldırmak için değil, rolünü sistematik olarak dille sınırlandırarak yola çıkmışlardır. Sömürgeciler giderek yerel dillere daha az alan ve işlev bırakıp yerel dillerin aktif olarak ortadan kaybolmasını sağlamışlardır. Oryantalist bakış açısıyla yerel diller düşük prestijli Batı dilleri yüksek prestijli olarak benimsetilmiştir. Migge ve Leglise Avustralya’nın Aborjin dillerinin çoğunun yerli Amerikan dili ve Hawaii dili olduğunu, Hawaii dilinin Amerikan kültürü ve İngiliz diliyle giderek daha yoğun bir ilişkiye girmesinin bir sonucu olarak kademeli bir dil ölümü sürecine girdiğini vurgulamaktadır (7). Said, oryantalist perspektifte Batılı söylemin dil, kurum, kültür, edebiyat aracılığıyla Doğu üzerinde hâkimiyet kurduğunu belirtmiştir. Ebadî, bu dilleri transkripte etme ve onları gömülü oldukları bağlamlardan ve kültürlerden çıkarma eyleminin anlam kaybına neden olacağını belirterek dilin sadece yazılı kelimelerden ibaret olmadığını insanların konuşma şeklinin, yüz ifadelerinin ve konuştukları bağlam ve çevrenin de iletilen mesajı katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle yerli dillerin geniş bilgi ve kültür yelpazesini içerdiğini ve dilin sadece bir dizi harf ve sesten daha fazlası olduğu fark edilemezse bu dillerle birlikte kültürler de yok olacaktır. Duyuşsal hesaplama alanındaki araştırmacılar, insan duygularını tanıyabilen ve yansıtabilen teknolojiler geliştirmeye çalışsalar da bu çabalar büyük ölçüde yetersiz kalmıştır. Tüm dünya dillerinin evrensel kültüre katkısı büyüktür. Paul Valery’nin dediği gibi “*aslanın vücudu yediği hayvanlardan oluşur.*” Bir dilin yok olması ve kaybolması demek insanlığın bir yanının eksik kalması demektir. Bu eksiklikleri çoğalmadan kapatmanın yollarına ulaşmak yerel halkların yardımı ve onların bu yola sevk edilmesi ile mümkündür. Apalı, Foucault’nun biyo-iktidar kavramı ile anlatmaya çalıştığı şeyin öz olarak iktidarın ya da iktidarların bireyler üzerinde otorite ve tahakküm kurmalarının önüne geçecek, bireyi merkeze alan, bireyin yaşam alanına saygı duyan, amacının kendi gücünün üstünde hiçbir güç olmadığını bireylere hissettirmeyen ve hukuk kuralları çerçevesinde kendi normlarına sahip çıkan bir iktidardan bahsettiğini belirtmektedir (295). Bu noktada sömürge imparatorluklarının yerel halk dilinin yerine kendi dillerini ikame etme çabalarının kılıfı olarak Foucaultcu “*iktidar*” kavramının temsil edildiğini söylemek mümkündür. Sömürgeci ülkelerin yerel halkı medenileştirme projesi kapsamında yürüttükleri sömürme politikalarından birinin yerel dili yok ederek kendi dillerinin prestij artırma ve yüceltme amaçlı yerleştirmeleri olduğu görülmektedir.

Sonuç

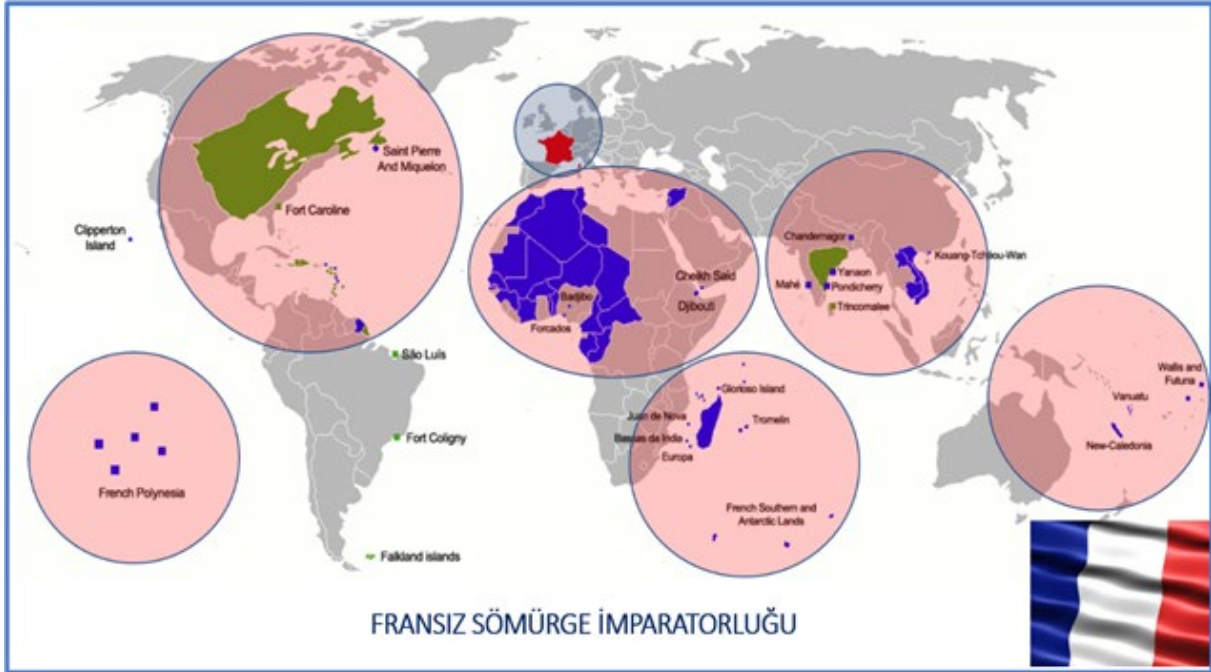

oluşuna bağlı dünyanın biyolojik

Unesco ilk 1996 yılında ve 2010 yılına kadar güncelleyerek tehlike altındaki dillerin dünya coğrafyasındaki durumunu gösteren 2500 dilin listelendiği “*Dünyanın Tehlike Altındaki Dilleri Atlası*” başlıklı bir kitap yayınlamış ve bu konuya tüm dünyanın dikkatini çekmiştir. Moseley, tehlike altında olan dillerin kentleşme, ekonomik yoğunlaşma, insan kültürlerinin homojenleşmesi ve izole edilen habitatların yok oluşuna bağlı dünyanın biyolojik çeşitliliğinin kaybı ile paralellik gösterdiğini belirtmektedir

(Unesco 15). Ancak burada atlanmaması gereken en önemli husus, kolonyalizmin devam eden etkileridir.

Brezinger ve Batibo genel olarak, kıtanın çoğu için eski sömürge dilleri olan İngilizce ve Fransızcanın, bu noktada, Afrika dillerinin yerini alan başka Afrika dilleri olduğunu ifade etse de yerel toplumların ya kendi rızası ya da eğitim dili olarak kullanılması ile kolonyal dillerin prestijli statüde kullanıldığı açıktır (Unesco 20).

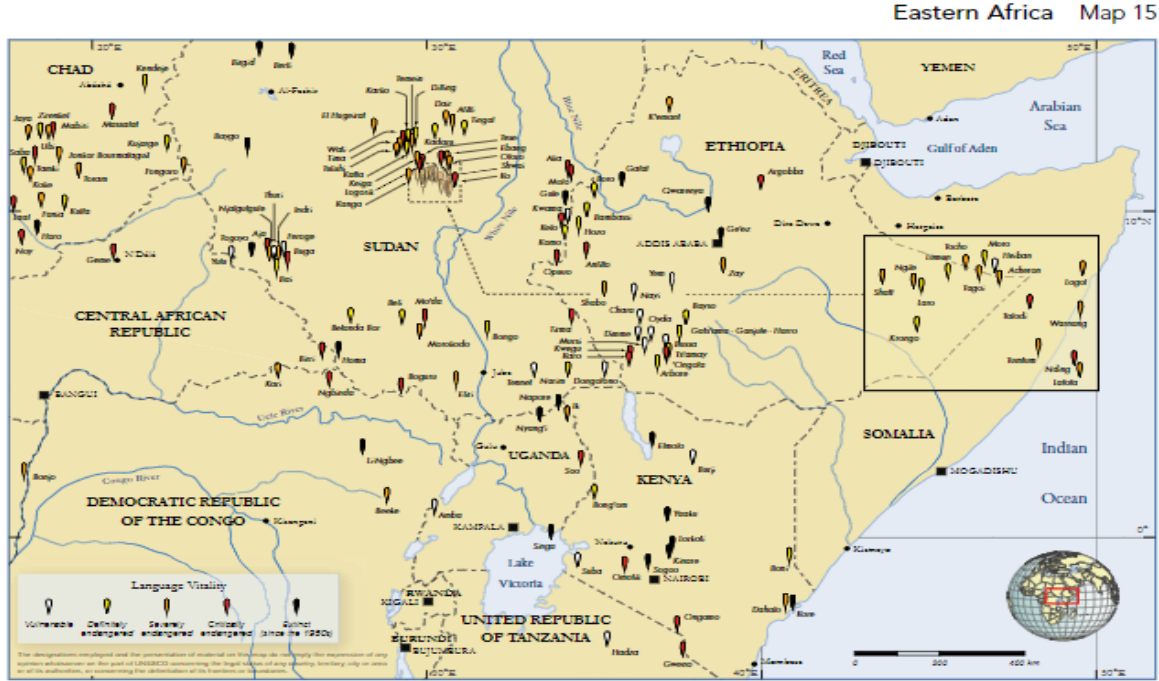

Şekil 2. Fransız sömürge imparatorluğu (Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2022)

Brezinger ve Batibo Afrikaca ve aralarındaki çeşitli kreoller düşünülürse, Afrikalıların ana dillerinin genellikle Afrika dilleri olduğunu "*lingua franca*" olarak kullanılan dillerin, Hausa (Batı Afrika), Wolof (Senegal) ve Amharca (Etiyopya) gibi etnik gruplarının ötesine geçen Afrika yerel dilleri veya pidgins ve kreoller olduğunu ifade etmektedir (Unesco 21). Bunlar, Lingala (esas olarak Kongo ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti) ve Kituba (Kongo Demokratik Cumhuriyeti) gibi Afrika dillerine dayananlar ve Krio (Sierra) gibi Avrupa dillerine dayananlar olmak üzere iki temel türdendir. Brezinger ve Batibo Nijerya'da Pidgin İngilizcesinin bir kreole dönüştüğüne ve yeni bir ana dil olarak diğer Afrika dillerinin yerini aldığına dikkat çekmektedir (Unesco 21). Pidgin ve kreoller kıtadaki en genç ve en hızlı büyüyen dillerdir ve dillerin yerini almada önemli roller oynayacaklardır. Bu durum diller arası etkileşim savaşında bir arayüz olarak görülürken kültürlerin kaybına neden olan sürecin devamı niteliğindedir. Orta Afrika'daki Gabon gibi kentleşme hızının yüksek olduğu ülkelerde Fransızca herkes tarafından konuşulan bir ortak dil ve hatta şehirlerdeki birçok çocuğun ana dili hâline gelmiştir. Kapitalizm "*kültürel ve kentsel kapitalizm*" olarak dallanmış ve birçok Afrika bölgesinde yoksul halkı dil üzerinden de tutsaklığa taşımıştır.

Brezinger ve Batibo çok sayıda Afrika yerel dilinin, yaygın yoksulluk, kırsal toplulukların marjinalleşmesi, iş piyasasının hâlâ çok sınırlı olması ve insanların kendi toplulukları içinde geçimlerini sağlama durumlarından dolayı hayatta kalmayı başardığını vurgulamaktadır (Unesco, 21-22). Bu toplumlar, yoksulluk ve marjinalleşmeyi genellikle etnik-dilsel azınlık-

lar ve onların dilleriyle ilişkilendirdiklerinden, ebeveynler genellikle çocuklarını kendi dillerinden başka dillerde yetiştirmeye karar vermektedir. Dil üzerindeki söz konusu hegemonya sömürge altındaki toplumları yerel dilleri tehlikeye sokmaktadır. Unesco'nun 2010 yılında yayınladığı kitabındaki dünya dillerinin tehlike durumları ile ilgili atlaslar hazırlanmış ve haritalarda gösterilmiştir.

Atlas of the World's Languages in Danger
Şekil 3. Doğu Afrika'da tehlike altındaki diller (Unesco, 2010)

Map 15 Eastern Africa

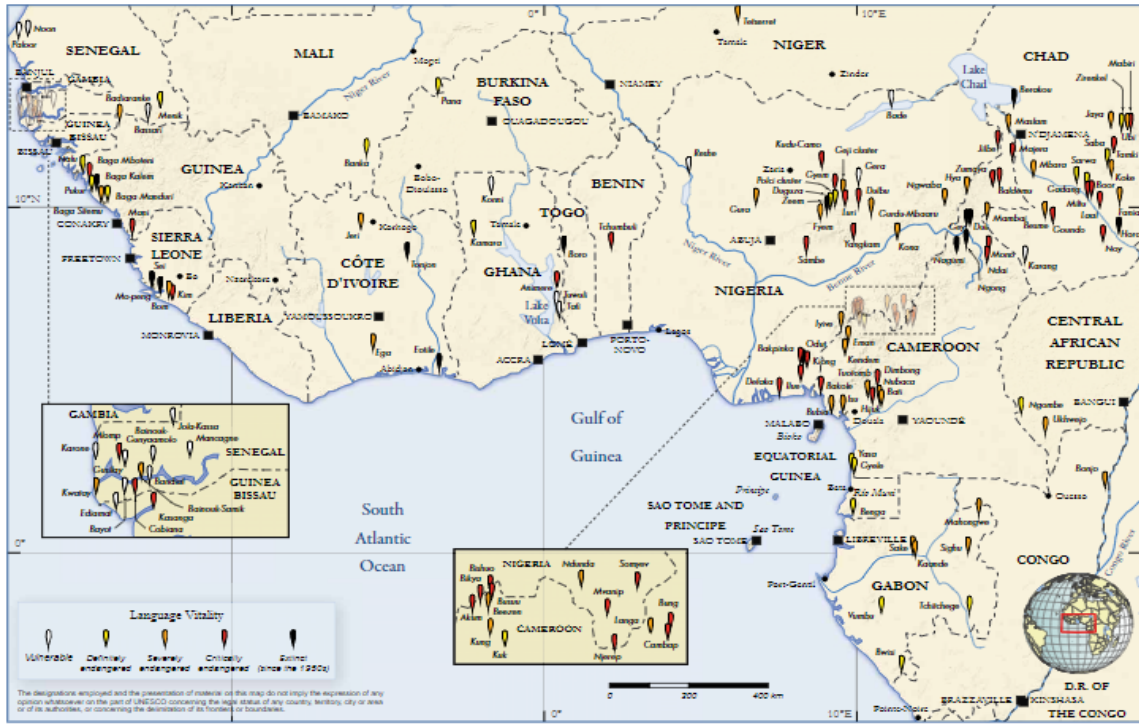
'Ongota (ETH)	El Hugeirat (SDN)	Komo (ETH, SDN)	Oyda (ETH)
Acheron (SDN)	Eliri (SDN)	Kore (KEN)	Qwarenya (ETH)
Afitti (SDN)	Elmolo (KEN)	Krongo (SDN)	Saba (ICD)
Aja (SDN)	Fania (ICD)	Kujarge (ICD)	Shabo (ETH)
Aka (SDN)	Feroge (SDN)	Kulfa (ICD)	Shatt (SDN)
Amba (UGA)	Fongoro (ICD)	Kwama (ETH)	Shwai (SDN)
Anfillo (ETH)	Gafat (ETH)	Kwegu (ETH)	Singa (UGA)
Arbore (ETH)	Gats'ama - Ganjule - Harro (ETH)	Laal (ICD)	Sogoo (KEN)
Argobba (ETH)	Ge'ez (ETH)	Lafofa (SDN)	Soo (UGA)
Bai (SDN)	Geme (CAN)	Laro (SDN)	Suba (KEN, TAN)
Bambassi (ETH)	Gule (SDN)	Li-Ngbee (ZAD)	Tagoi (SDN)
Baygo (SDN)	Hadza (TZA)	Logol (SDN)	Talodi (SDN)
Bayso (ETH)	Heiban (SDN)	Logorik (SDN)	Tamki (ICD)
Beeke (ZAD)	Homa (SDN)	Lorkoti (KEN)	Temein (SDN)
Belanda Bor (SDN)	Horo (ICD)	Lumun (SDN)	Tennet (SDN)
Beli (SDN)	Hozo (ETH)	Mabiri (ICD)	Tese (SDN)
Berti (SDN)	Ik (UGA)	Massalat (ICD)	Thuri (SDN)
Birri (CAF)	Indri (SDN)	Mo'da (SDN)	Tima (SDN)
Boguru (SDN, ZAD)	Jaya (ICD)	Molo (SDN)	Tingal (SDN)
Bong'om (KEN)	Jonkor Bourmataguil (ICD)	Morokodo (SDN)	Tirma (SDN)
Bongo (SDN)	K'emant (ETH)	Mursi (ETH)	Tocho (SDN)
Boni (KEN)	Kadaru (SDN)	Napore (UGA)	Togoyo (SDN)
Bonjo (COG)	Kanga (SDN)	Narim (SDN)	Toram (ICD)
Boro (ETH)	Kari (ZAD)	Nayi (ETH)	Ts'amay (ETH)
Buga (SDN)	Karko (SDN)	Nding (SDN)	Tulishi (SDN)
Burji (KEN)	Karo (ETH)	Ngbinda (ZAD)	Tumtum (SDN)
Bussa (ETH)	Katla (SDN)	Ngile (SDN)	Ubi (ICD)
Chara (ETH)	Keiga (SDN)	Njalgulgule (SDN)	Wali (SDN)
Dahalo (KEN)	Kelo (SDN)	Noy (ICD)	Warnang (SDN)
Dair (SDN)	Kendeje (ICD)	Nyang'i (UGA)	Yaaku (KEN)
Dilling (SDN)	Kinare (KEN)	Omotik (KEN)	Yem (ETH)
Dimme (ETH)	Ko (SDN)	Ongamo (KEN)	Yulu (CAF, SDN, ZAD)
Dongotono (SDN)	Koke (ICD)	Opuuo (ETH)	Zay (ETH)
Ebang (SDN)		Otoro (SDN)	Zirenkel (ICD)

34

Atlas of the World's Languages in Danger

Şekil 4. Doğu Afrika'da tehlike altında olan dillerin listesi (Unesco, 2010)

Western Africa Map 14

Atlas of the World's Languages in Danger
Şekil 5. Batı Afrika'da tehlike altındaki diller (Unesco, 2010)

Map 14 Western Africa

Akum (CMR; NGA) ↓	Dimbong (CMR) ↓	Kendem (CMR) ↓	Noon (SEN) ↓
Animere (GHA) ↓	Duguza (NGA) ↓	Kim (SLE) ↓	Noy (ICD) ↓
Bade (NGA) ↓	Dulbu (NGA) ↓	Kiong (NGA) ↓	Nubaca (CMR) ↓
Badiaranke (GIN) ↓	Duli (CMR) ↓	Koke (ICD) ↓	Odut (NGA) ↓
Baga Kalem (GIN) ↓	Ediamat (CMR) ↓	Kona (NGA) ↓	Paloor (SEN) ↓
Baga Manduri (GIN) ↓	Ega (CMR) ↓	Konni (GHA) ↓	Pana (BFA) ↓
Baga Mboteni (GIN) ↓	Eman (CMR) ↓	Kudu-Camo (NGA) ↓	Polci cluster (NGA) ↓
Baga Sitemu (GIN) ↓	Eotile (CMR) ↓	Kuk (CMR) ↓	Pukur (GIN) ↓
Bainouk-Gunyaamolo (SEN) ↓	Fania (ICD) ↓	Kung (CMR) ↓	Reshe (NGA) ↓
Bainouk-Samik (SEN) ↓	Fyem (NGA) ↓	Kwatay (SEN) ↓	Saba (ICD) ↓
Bakole (CMR) ↓	Gadang (ICD) ↓	Laal (ICD) ↓	Sake (GAB) ↓
Bakpinka (NGA) ↓	Geji cluster (NGA) ↓	Langa (CMR) ↓	Sambe (NGA) ↓
Baldemu (CMR) ↓	Gera (NGA) ↓	Luri (NGA) ↓	Sarwa (ICD) ↓
Bandial (SEN) ↓	Gey (CMR) ↓	Mabiri (ICD) ↓	Sei (SLE) ↓
Banka (MLI) ↓	Goundo (ICD) ↓	Mahongwe (GAB) ↓	Sighu (GAB) ↓
Bassari (SEN) ↓	Gura (NGA) ↓	Majera (CMR) ↓	Somyev (CMR; NGA) ↓
Bati (CMR) ↓	Gurdu-Mbaaru (NGA) ↓	Mambai (ICD) ↓	Tafi (GHA) ↓
Bayot (SEN) ↓	Gusilay (SEN) ↓	Mancagne (SEN) ↓	Tamki (ICD) ↓
Beezen (CMR) ↓	Gyele (CMR; GNC) ↓	Mani (GIN; SLE) ↓	Tchitchege (GAB) ↓
Benga (GAB; GNC) ↓	Gyem (NGA) ↓	Maslam (CMR; ICD) ↓	Tchumbuli (BEN) ↓
Berakou (ICD) ↓	Hijuk (CMR) ↓	Mbara (ICD) ↓	Tetserret (NER) ↓
Besme (ICD) ↓	Horo (ICD) ↓	Menik (SEN) ↓	Tonjon (CMR) ↓
Bikya (CMR) ↓	Hya (CMR; NGA) ↓	Miiltu (ICD) ↓	Tuotomb (CMR) ↓
Bishuo (CMR) ↓	Ilue (NGA) ↓	Mlomp (SEN) ↓	Tuwuli (GHA) ↓
Bom (SLE) ↓	Isu (CMR) ↓	Mo-peng (SLE) ↓	Ubi (ICD) ↓
Bonjo (COG) ↓	Iyive (CMR) ↓	Mono (CMR) ↓	Ukhwejo (CAF) ↓
Boor (ICD) ↓	Jaya (ICD) ↓	Mvanip (NGA) ↓	Vumbu (GAB) ↓
Boro (TGO) ↓	Jeri (CMR) ↓	Nagumi (CMR) ↓	Yangkam (NGA) ↓
Bubia (CMR) ↓	Jilbe (NGA) ↓	Nalu (GIN) ↓	Yasa (CMR; GNC) ↓
Bung (CMR) ↓	Jola-Kassa (SEN) ↓	Ndai (CMR) ↓	Zeem (NGA) ↓
Busuu (CMR) ↓	Kaande (GAB) ↓	Ndunda (NGA) ↓	Zirenkel (ICD) ↓
Bwisi (COG; GAB) ↓	Kamara (GHA) ↓	Ngombe (CAF) ↓	Zumaya (CMR) ↓
Cambap (CMR) ↓	Karang (ICD) ↓	Ngong (CMR) ↓	
Cobiana (GNB; SEN) ↓	Karone (SEN) ↓	Ngwaba (NGA) ↓	
Defaka (NGA) ↓	Kasanga (GNB) ↓	Njerep (CMR) ↓	

Atlas of the World's Languages in Danger

Şekil 6. Batı Afrika'da tehlike altındaki dillerin listesi (Unesco, 2010)

Southern Africa Map 16

Atlas of the World's Languages in Danger

Şekil 7. Güney Afrika'da tehlike altındaki diller (Unesco, 2010)

Map 16 Southern Africa

!Gan'tse (ZAF)	Gweno (TZA)	Ts'ixa (BWA)
!Auni (ZAF)	Kami (TZA)	Vidunda (TZA)
!Gul (BWA)	Kede (ANG)	Xiri (ZAF)
!Xaise (BWA)	Khwe (NAM)	Yeyi (BWA)
!Xam (ZAF)	Korana (ZAF)	Zaramo (TZA)
Aasax (TZA)	Kua (BWA)	!Ani (BWA)
Akie (TZA)	Kw'adza (TZA)	!Gana (BWA)
Bolo (ANG)	Kwadi (ANG)	!Ku l'e (ZAF)
Burunge (TZA)	Kwisi (ANG)	!KX'au (ZAF)
Cape Khoekhoe (ZAF)	N'uu (ZAF)	!Xegwi (ZAF)
Danisi (BWA)	Phuthi (LSO)	!Hoa (BWA)
Deti (BWA)	Segeju (TZA)	
Dhalso (TZA)	Taa (BWA)	

Şekil 8. Güney Afrika'da tehlike altındaki dillerin listesi (Unesco, 2010)

Bu atlasın da görüleceği üzere, Fransız sömürgeciliğinin baskısı altındaki toplumların yerel dilleri daha savunmasız ve korunmasız bir durumdadır. Dolayısıyla hangi nedene bağlı olursa olsun bir dilin yok olmasının evrensel kültür üzerindeki olumsuz etkilerinin gün ışığına çıkarılması gerekmektedir. Bir dilin ölümü aynı zamanda bir kültürün de yok edilmesi demektir ve bir kültür sadece periferik etki alanına sahip bir olgu değil tüm dünyayı etkileyen bir olgudur. Bu noktada tarih, coğrafya, arkeoloji, toplum dil bilimi ile interdisipliner bilimlerin birarada çalışarak evrensel kültürel değerlerin korunmasına hizmet etmeleri yaşadığımız çağda daha iyi anlamamızı sağlayacak bir "dünya vatandaşlığı" görevidir.

Warnke'ye göre, dilbilim, sömürgecilikle başa çıkmakta geç kalmıştır, çünkü kendisi eskimiştir (46). Bu nedenle sömürgecilik dünya tarihinden hiçbir şekilde silinememekte, izleri ve yansımaları dili çok şiddetli darbelere maruz bırakmaktadır. Neokoloniyalizmin yerel dil ve kültür üzerindeki etkileri evrensel kültürün de mozaikini tümüyle parçalayarak dünyanın kültür mirasını yok etmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2019'u "Uluslararası Yerli Diller Yılı" olarak ilan ederek yerli halkların bu konudaki hakları ile ilgili bir karar almıştır. Ölü bir dili öğrenmek dünya tarihini canlı tutar. Ölmüş yerel dilleri canlandırmak da geçmişin gizemli hazinelerini keşfetmemizi sağlar.

BBC'nin bir haberine göre; Avustralya'nın sömürgeleştirilmesi sırasında, kültürel baskı altında yok olan Aborijinlere ait "Kaurna" dilinin 1980'li yıllarda bir dil bilimcinin dilin canlandırılması ile ilgili doktora çalışmasına başlamasıyla birlikte 80 yıl sonra yeniden canlandırıldığı belirtilmektedir (sy). Tüm insanlığın kültürel mirasını etkileyen bir mesele olan dilin tüm çatışma ve iletişimsizliklerin çıkış noktası olduğu gerçeğini kabul edip dil bilimcilerin bu konuya daha çok odaklanması ve gerekirse sömürülen ülkelerde eğitim vermeleri ve bu konuda araştırmalarını arttırmaları gerekmektedir. Sömürge altındaki yerel dil ve kültürlerin koruma altına alınması tabiat kanunu olarak görülmelidir. Bir vatani vatan yapan en önemli unsurlardan biri olan dilin korunması millî kültürlerin korunması demektir. Bu dilsel krizin çözümü dilde ekolojik yaklaşımların evrensel olarak benimsenmesi, tıpkı iklim krizi gibi dil krizini de önleme çabalarına eklenmesi ile mümkündür.

Kaynakça

- Alpar, Güray. "Değişen dünyada Fransa'nın değişmeyen imparatorluk hayali". Haziran 23, 2020. Stratejik Düşünce Enstitüsü. İnternet 12.05.2022 <<https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/degisen-dunyada-fransanın-degismeyen-imparatorluk-hayali-kose-yazisi-17465>>
- Apalı, Yasemin. "Michel Foucault'da İktidar ve Güç". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi* 5.2 (Eylül 2021): 290-304.
- BBC Türkçe. Editorial: *Avustralya'da kaybolmuş dil canlandırıldı*. 22 Ocak 2013. İnternet. 14 Nisan 2022. <https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/01/130122_lost_language>.
- Cihan, Murat. "Yeni Sömürgecilik ve Hegemonya Bağlamında Fransa'nın Son Dönem Suriye Siyaseti". *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 7 (Haziran 2021): 20-43.
- Ebadi, Bushra. "Technology Alone Can't Preserve Endangered Languages". June 30, 2018. *Center for International Governance Innovation*. İnternet. 11.05.2022 <https://www.cigionline.org/articles/technology-alone-cant-preserve-endangered-languages/?utm_source=google_ads&utm_medium=grant&gclid=CjwKCAjwve2TBhByEiwA-aktM1PY4UuTJA-yXD3mgETGJK7cDwLf5CwXa7tUZ34EZKmZUtPPelZjpS-hoCvPQQAvD BwE>
- Echu, George. "Colonialism and Linguistic Dilemmas in Africa: Cameroon as a Paradigm". *Quest- and African Journal of Philosophy*, 13 (1-2) (1999): 19-26.
- Eren, Gül. "Edward Said: Oryantalist Söylem Analizinin Metodolojik Temelleri". Doktora tezi. Atatürk Üniversitesi, 2013.
- Gökkaplan, Yusuf. "İktidardan Halka Dilin İşlevi". *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi*. 5.12 (Ekim 2019): 1201-15.
- Güneş, Ayhan. "Fransa'nın Dil Politikaları ve Avrupa Birliği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10.52 (Ekim 2017): 172-77.

- İbrahim, Gassim. "Afrika'da Sömürgeci Kültürel Mirasın Tehditleri". 20 Temmuz 2019. Orta-Doğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği. İnternet 25 Mayıs 2022 <<https://ordaf.org/afrikada-somurgeci-kulturel-mirasin-tehditleri/>>
- Kayıntu, Ahmet. "İmparatorluktan Küreselleşmeye Dil ve İktidar". *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7.14 (Güz 2017): 65-82.
- Migge, Bettina ve Isabelle, Léglise. Hellinger, A. and Pauwels, P. (eds.). Language and colonialism: Applied linguistics in the context of creole communities. Handbook of Language and Communication: Diversity and Change. De Gruyter. 2008.
- Nordquist, Richard. "Definition and Examples of Linguistic Prestige. June 25, 2020. İnternet. 19 Mart 2022. <<https://www.thoughtco.com/linguistic-prestige-1691533>>.
- Özdemir, Orhan. Egemenlik ve Dil. *Dil ve Edebiyat Dergisi*. 3.1 (2006): 13-24.
- Pehlivanoglu, Işıl. "Assia Djebar'ın L'amour, La Fantasia De La Disparition De La Langue Française Başlıklı Romanlarında Sömürgecilik Ekseninde Dil ve Kimlik". Yüksek Lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara, 2010.
- Unesco. "Atlas of the World's Languages In Danger. 2010. İnternet. 12.05.2022 <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187026/PDF/187026eng.pdf.multi>>.
- Uygur, Erdoğan ve Uygur, Fatma. "Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine Bir Araştırma". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 173 (Aralık 2013): 273-286.
- Warne, Ingo H. Three Steps in Chromatic Abysses: On the Necessity of Studying Colonialism in Late Linguistics. *Journal of Postcolonial Linguistics*. 1 (2019): 41-59.

Görsel Kaynakça

- Şekil 2. Alpar, Güray. "Değişen dünyada Fransa'nın Değişmeyen İmparatorluk Hayali". *Stratejik Düşünce Enstitüsü*. Haziran 23, 2020. Fransız Sömürge İmparatorluğu. İnternet 12.05.2022 <<https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/degisen-dunyada-fransanın-degismeyen-impatorluk-hayali-kose-yazisi-17465>>.
- Şekil 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Unesco. "Atlas of the World's Languages in Danger". 2010. İnternet. 12.05.2022. <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187026/PDF/187026eng.pdf.multi>>